

Перспективи формування здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи

Водолазська Т.В.

Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського

Анотація:

Мета: представити результати роботи спеціальної дослідницької групи вчителів початкових класів Полтавської області. Обґрунтувати умови формування здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи. **Матеріал:** у дослідженні брали участь 78 педагогів з 14 загальноосвітніх закладів Полтавської області. **Результати:** досліджено питання впливу освітнього середовища на здоров'я дітей молодшого шкільного віку, виділено ключові характеристики здоров'язбережувального освітнього середовища. Встановлено компоненти середовища, що впливають на здоров'я учнів; шляхи розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи. **Висновки:** перспективами розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища мають стати трансформація класно-урочної системи, створення багатofункціонального освітнього середовища, використання здоров'язберігаючих технологій навчання, зміна системи оцінювання особистих досягнень учнів, використання комплексної оцінки емоційної сфери молодшого школяра, розвиток нових форм взаємодії педагога з учнями.

Водолазская Т.В. Перспективы формирования здоровьесберегающей образовательной среды начальной школы. Цель: представить результаты работы специальной исследовательской группы учителей начальных классов Полтавской области. Обосновать условия формирования здоровьесберегающей образовательной среды начальной школы. **Материал:** исследовано влияния образовательной среды на здоровье детей младшего школьного возраста, выделены ключевые характеристики здоровьесберегающей образовательной среды. Определены компоненты среды, которые влияют на здоровье учеников; пути развития здоровьесберегающей образовательной среды начальной школы. **Выводы:** перспективами развития здоровьесберегающей образовательной среды должны стать трансформация классно-урочной системы, создание многофункционального образовательной среды, использование здоровьесберегающих технологий обучения, изменение системы оценивания личных достижений учеников, использование комплексной оценки эмоциональной сферы младшего школьника, развитие новых форм взаимодействия педагога с учениками.

Vodolazska T.V. Prospects of forming health-saving educational environment of elementary school. Purpose: to present the results of a special study group of primary school teachers of Poltava region. To substantiate the conditions of formation of health saving educational field of elementary school. **Material:** the study involved 78 teachers from 14 schools of the Poltava region. **Results:** is investigated the effect of the educational field on the health of primary school children, are highlighted the essential characteristics of health saving educational field. On the basis of analysis of the data by the research team are considered: the components of the field which affect on the health of students, the development trends of health saving educational field of elementary school. **Conclusions:** the prospects for development of health saving educational field should be a transformation class-lesson system, the creation of multifunctional educational field, the use of health saving learning technologies, change of the evaluation system of personal students' achievements, the use of integrated assessment of the junior schoolboy emotional sphere, the development of new forms of cooperation between the teacher and the students.

Ключові слова:

освітнє, середовище, здоров'язбережувальне, безпечне, емоційне, благополуччя.

образовательная, среда, здоровьесберегающая, безопасная, эмоциональное, благополучие.

educational, environment, health saving, safe, emotional, well-being.

Вступ.

Серед ключових напрямів державної освітньої політики, визначених Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, є формування здоров'язбережувального середовища. Пошуку оптимального шкільного середовища, в якому особистість затребувана, здорова, щаслива, відчуває захищеність і безпеку, присвячені широкомасштабні міжнародні проекти і програми InnoSchool (<http://innoschool.tkk.fi/>), TALIS (Teaching and Learning International Survey) (<http://www.oecd.org/edu/talis>), «Доброзичливі до дітей школи» (ЮНІСЕФ) (http://www.unicef.org/education/index_focus_schools.html) тощо. Результати вітчизняних і міжнародних досліджень засвідчили: потрібні нові педагогічні концепції освітнього середовища [3, 10]; школи повинні діяти в інтересах дітей, забезпечуючи безпеку й здоров'я учнів [1, 9, 13, 15]; учителі мають бути готовими до моделювання та впровадження нових моделей середовищ [4, 8, 16].

Проблемі формування здоров'язбережувального освітнього середовища присвячено наукові розвідки О. Антонової, В. Базарного, М. Гриньової, В. Єфімової, Н. Карапузової та ін. Питаннями моделювання без-

печного для здоров'я освітнього середовища займалися І. Баєва, Д. Іванов, В. Панов, Є. Рибак, С. Сергєєв, В. Слободчиков, А. Тубельський. Дослідники вивчали проблему створення умов, за яких освітнє середовище буде психологічно безпечним [13], аналізували роль соціальних чинників у процесі становлення особистості [12], досліджували вплив освітнього середовища на формування емоційної стійкості дітей, обґрунтовували здоров'язбережувальну діяльність у школах [1, 9].

Питання здоров'я підростаючого покоління – це вирішення задач організації життєвого простору дитини. Роль школи полягає в оптимальній організації навчально-виховного процесу, створення адекватних потребам дітей умов для розвитку.

У зв'язку з вищевикладеним потребують розв'язання протиріччя між: постійно зростаючими вимогами суспільства щодо забезпечення умов зі збереження здоров'я дітей під час навчання та неготовністю педагогів до моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища; значною кількістю досліджень, присвячених здоров'ю учня і відсутністю науково-методичного супроводу роботи вчителів початкових класів.

Дослідження виконане в рамках науково-дослід-

ної роботи Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського «Моделі взаємозв'язку наукових досліджень і освітніх практик в умовах трансформації українського суспільства» (Державний реєстраційний номер 0110U004628).

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Метою дослідження є узагальнення досвіду спеціальної дослідницької групи вчителів початкових класів Полтавської області з питань впливу освітнього середовища на здоров'я молодших школярів.

Окреслена мета зумовила вирішення завдань у взаємозв'язку теорії та освітніх практик. Теоретично – обґрунтувати умови формування здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи; практично – проаналізувати результати діяльності спеціальної дослідницької групи, визначити перспективи розвитку освітнього середовища початкової школи.

Результати дослідження.

Проблема збереження здоров'я учнів спонукала вчителів Полтавської області до пошуку шляхів створення здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи. На базі Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського діяла спеціальна дослідницька група вчителів початкових класів з теми «*Освітнє середовище початкової школи: проблеми і перспективи розвитку*» (науковий керівник Володзька Т.). Завдання, які стояли перед її учасниками, полягали в аналізі умов формування та специфіки функціонування освітнього середовища в педагогічній теорії та практиці; обґрунтуванні моделі адекватного потребам дітей освітнього середовища; розробці «карти оцінки» ефективності освітнього середовища початкової школи.

У роботі спеціальної дослідницької групи взяли участь вчителі початкових класів 14 загальноосвітніх закладів Полтавської області (усього 78 осіб). Дослідження проводилось протягом 2009-2012 років. Методи дослідження: теоретичні – аналіз наукової психолого-педагогічної літератури з проблеми; емпіричні – анкетування вчителів, вивчення досвіду шкіл, спостереження.

Результати роботи дослідницької групи обговорювалися й апробувалися на районних, обласних семінарах, Міжнародній науково-практич-

ній конференції «Теоретичні та методичні основи здоров'язбережувального навчального середовища загальноосвітньої школи та ВНЗ» (14 квітня 2011 р., м. Полтава), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Психолого-дидактичні засади формування освітнього середовища навчально-дослідницької діяльності дітей» (24-25 квітня 2012 р., м. Кіровоград), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування та розвиток фахової компетентності вчителя початкової школи в умовах упровадження Державного стандарту початкової загальної освіти» (24-25 квітня 2013 р., м. Харків), висвітлювалися в журналах «Постметодика», «Імідж сучасного педагога», «Освіта Полтавщини».

Опитування 156 слухачів курсів підвищення кваліфікації ПОППО виявило, що 98,6% респондентів визначили створення безпечних та здоров'язбережувальних умов навчання першочерговим завданням, що стоїть перед школою. Водночас лише 43,4% вчителів вважають себе готовими до моделювання освітнього середовища.

Аналіз результатів опитування (табл.) показав, учителі усвідомлюють актуальність і необхідність формування здоров'язбережувального освітнього середовища, проте не мають теоретичної та методичної основи для практичної реалізації цього завдання.

Вищезазначене спонукало спеціальну дослідницьку групу до детального вивчення питання впливу освітнього середовища на здоров'я дітей, пошуку шляхів моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи.

На першому етапі було досліджено наукову психолого-педагогічну та методичну літературу з зазначеної проблеми, виділено чинники, що впливають на якість освітнього середовища початкової школи.

Аналіз літератури показав, що в якості ключової характеристики освітнього середовища школи багато науковців (І. Баєва, Д. Іванов, Н. Рассоха, В. Слободчиков) розглядають безпеку, а психологічно безпечне освітнє середовище, як умову для позитивного особистісного зростання її учасників.

Безпечне освітнє середовище школи таке, в якому більшість учасників мають позитивне до нього ставлення, високі показники індексу задоволеності потреб і захищеності від психологічного насилля. Психологічно безпечне освітнє середовище виступає як ефективна міжособистісна взаємодія, що сприяє

Таблиця

Показники впливу на процес формування педагогами здоров'язбережувального освітнього середовища

Причини неготовності педагогів до моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи	% від загальної кількості респондентів
Низький рівень знання з питань моделювання здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи	12,83
Недостатність досвіду роботи з використанням середовищного підходу	44,88
Відсутність ініціативи і бажання щось змінювати	30,76
Наявність перешкод з боку адміністрації школи, представників органів управління освітою	11,53

емоційному благополуччю учнів і педагогів, розвитку психологічного здоров'я, особистісному росту, гармонізації особистості.

Здоров'язбережувальне освітнє середовище науковці визначають як сукупність педагогічних умов, фізіологічних компонентів, які сприяють реалізації адаптивних можливостей школярів; чинників, що впливають на збереження та розвиток їхнього здоров'я (<http://nauka-pedagogika.com>).

На думку В. Єфімової, здоров'язбережувальне освітнє середовище є оточенням школяра, наявне і віртуальне, де діють взаємопов'язані педагогічні, соціальні, культурні, психологічні, гігієнічні умови, що сприяють фізичному й особистісному розвитку суб'єктів навчання, які відповідають віковим, статевим, психофізіологічним особливостям учнів, закономірностям росту і розвитку дитини (http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2011_2/Efimo.pdf).

Звернення до теорії середовищного підходу [12] дало можливість виділити основні положення: становлення особистості відбувається завдяки впливу середовища, в якому перебуває людина; середовище в руках педагога стає засобом управління процесом становлення особистості; середовище розглядається як сукупність динамічних і статичних компонентів.

Якщо ми визначаємо здоров'я дитини як педагогічну мету, а освітнє середовище як засіб досягнення цієї мети, то можна виділити систему дій з середовищем, спрямованих на формування здоров'язбережувального освітнього середовища.

Стан комфорту, безпеки і захищеності, позитивного світосприйняття й інтересу – це те, без чого неможливе здійснення ефективної освітньої діяльності в початковій школі. Дитина, що знаходиться з тієї або іншої причини в дискомфортному стані, не може повноцінно включитися в процес навчання, а, значить, шкільна освіта не досягає своєї мети.

Серед чинників, що впливають на здоров'я дитини, спеціальною дослідницькою групою були виділені: невідповідність методик, технологій навчання й оцінювання віковим особливостям учнів; інтенсифікація навчального процесу, яка виражається у збільшенні обсягу навчального матеріалу; низька рухова активність, пануюча «сидячо-слухаюча педагогіка», що ведуть дитину до тілесної і духовної незрілості; авторитарний стиль педагогіки, що призводить до стомлення, невротичного стану; низький рівень знань педагогів з питань вікової фізіології, психології, охорони здоров'я школярів.

Сучасний учитель початкової школи будує навчальний процес з урахуванням не лише вікових особливостей, але й специфіки індивідуального розвитку організму, фізіологічних і психічних процесів, широко використовуючи інформацію щодо збереження і зміцнення здоров'я. Саме це спонукало вчителів Карлівського району Полтавської області до дослідження формування навичок письма у зошиті в одну лінію. Досвід роботи вчителів засвідчив, що письмо в одну лінію, сприяє не тільки каліграфічному та гра-

мотному письму молодших школярів, а й забезпечує здоров'язбережувальний ефект: збереження оптимального функціонального стану організму, стійкого рівня працездатності дитини [11]. Невирішеним залишилося питання, яким має бути знаряддя праці молодшого школяра, щоб можна було писати 4-5 уроків. За спостереженнями вчителів, використання кулькової ручки викликає неприємні тактильні відчуття в учнів, швидку втому і невроз.

Анкетування вчителів засвідчило, реформування початкової школи, що відбувається сьогодні в Україні, повинно бути пов'язано в першу чергу з трансформацією класно-урочної системи, сидячо-слухаючої педагогіки, форм взаємодії педагога з учнями, зміни системи оцінювання особистих досягнень учнів. Численні дані свідчать, що саме освітнє середовище є сьогодні джерелом великої кількості «дидактогенних» чинників, що сприяють відхиленню в здоров'ї і розвитку дітей. За даними російського науковця В. Базарного, до них відносяться: закритість приміщень і обмеженість просторів, збідненість природними сенсорними стимулами; зростаючий обсяг абстрактної інформації та інше.

Навчання в початковій школі не повинно обмежуватися стінами класної кімнати. З метою «врівноваження» різних способів освоєння й інтерпретації життя уроки мають проходити в майстернях, студіях, лабораторіях, серед природи [5, с.29]. Як доведено науковцями, ландшафт місцевості, в якому живе дитина, архітектура і дизайн будівель, специфіка організації середовища суттєво впливають на її формування [4, с. 56].

Школи, що обрали для себе модель освітнього середовища за В. Базарним, забезпечили умови для вільного пересування дітей, оскільки дефіцит рухової активності стає причиною захворюваності школярів. Кардинальні зміни стосувалися шкільних меблів. У класах з'явилися конторки, які дають можливість учням працювати в різних позах, з різним рівнем рухової активності. Вчителями відзначається, що можливість протягом уроку кілька разів міняти позу знижує стомлюваність, допомагає гіперактивним дітям. При таких умовах роботи діти легше концентруються, проявляють більший рівень працездатності, самоконтролю і дисциплінованості. З метою збереження та зміцнення здоров'я дітей у школах уведено уроки серед природи [7, с.46].

Вивчення зарубіжного досвіду [14] спонукало учителів до розгляду питання емоційного благополуччя молодших школярів. Робота вчителів була спрямована на розробку ефективної моделі освітнього середовища, що забезпечить формування емоційного благополуччя дитини молодшого шкільного віку [6, с. 36]. За критерії якості освітнього середовища були взяті емоційно-особистісні характеристики суб'єктів навчально-виховного процесу: самоактуалізація, спрямованість особистості в спілкуванні, показник центрації на собі та інших, рівень емоційної напруженості.

Рівень емоційного благополуччя учнів часто набагато нижче їх фізичного здоров'я, і не останню роль в

цьому відіграє процес оцінювання. Враховуючи негативний вплив оцінювання на здоров'я дітей початкової школи, потрібна «техніка безпечного оцінювання» [2, с.209]. Емоційне благополуччя особистості безпосередньо пов'язане з самооцінкою: лише за адекватної самооцінки, позитивному відношенні до себе людина здатна пережити стан психологічного комфорту й впевненості в собі. Успіхи в школі, на роботі, у житті більшою мірою залежать від суб'єктивного уявлення про свої можливості, ніж від фактичного рівня цих здібностей.

Емоційний дискомфорт у вигляді переживання емоційної напруженості, невдоволення собою, занепокоєння, тривожного очікування, може стати чинником ризику, що порушує розвиток особистості. Тому вчителі Карлівської загальноосвітньої школи №4 вибрали модель «Школи без сліз», де з перших днів навчання в дитини формуються установки на прогнозування успіху, на активне ставлення до власних переживань.

Розвиваючий ефект освітнього середовища досліджували вчителі СНВК №10, №26 («Крок за кроком»). Особлива увага приділялася створенню для учнів початкової школи багатофункціонального приміщення з поділом на автономні навчальні центри, що дозволяє об'єднуватися, формувати групи за інтересами, задовольнити потреби у спілкуванні.

Як показав досвід, створення навчальних центрів в початковій школі дозволяє вирішити проблему дитячої агресії. Наявність центрів у початкових класах, їх варіативність і наповнюваність сприяє швидкій адаптації дитини до школи, виступає запобіжним засобом дитячої агресії [3, с.14]. Педагогічне завдання забезпечення емоційної релаксації, зняття емоційної напруженості вирішується в зоні рухової активності дітей, ігровому та дослідницькому куточках. Діти зазвичай інтуїтивно відчувають місця, де саме і в яких формах вони можуть скинути внутрішнє напруження і злість, не завдаючи шкоди оточуючим, тобто там, де є організоване за певними правилами предметно-соціальне середовище [5, с.28].

Допомогти дитині психологічно і фізично розвантажитися дозволяє центр релаксації. Саме тут учень опановує способи переключення на відпочинок. Оптимально організоване, різноманітне освітнє середовище спонукає дитину до активної пізнавальної діяльності, мобілізує процеси мислення, позитивно впливає на емоційну сферу, забезпечує здоров'язбережувальний ефект.

Одним із важливих факторів розвитку здорової дитини є забезпечення базової потреби у спілкуванні на основі довіри. Дослідженнями встановлено, що невдоволення даної потреби – одна з причин емоційної незбалансованості, агресивності, деструктивної поведінки у дітей. Психологічні умови для вільного спілкування між вчителем і дитиною можуть бути створені за рахунок скасування вчительської кафедри, яка є обов'язковим атрибутом традиційної школи. Відмова

від вчительського столу є зовнішнім проявом переходу до співпраці між вчителем й учнями, які в такій обстановці відчувають себе рівноправними учасниками навчального процесу.

Не менш важливо, щоб середовище давало дитині відчуття стабільності, безпеки. Певним гарантом задоволення потреби в безпеці для дитини є наявність в навколишньому середовищі порядку, звичних режимних моментів. Якщо режим і дисципліна відсутні в оточенні дитини, то вона почуває себе незахищеною від зовнішнього середовища, починає шукати більш стабільні життєві території. Так з'являються некеровані, імпульсивні, гіперактивні, озлоблені, агресивні, тривожні діти. Відчуття безпеки пов'язано з повторюваними подіями, щоденне чергування яких несе стабільність та впевненість.

Моделюючи освітнє середовище для молодших школярів, не можна забувати про гру і її терапевтичні властивості. Основна мета ігротерапії полягає в тому, щоб через створені ігрові ситуації донести до свідомості дитини інтерпретацію її особистих дій та конфліктів. Переоцінити значення гри в розвитку емоційної сфери молодшого школяра неможливо. Проте необхідно навчити дитину не лише пережити, але й усвідомлювати модальність, інтенсивність цих переживань. Корисними у роботі вчителя початкових класів є спеціальні заняття (етюди, інсценізації, вправи), спрямовані на розвиток і корекцію різних сторін психіки дитини.

На жаль, чинні Державні санітарні правила та норми не дають можливості вчителю кардинально змінити освітнє середовище. В освіті і досі панують технології організації класно-урочного заняття. Питання моделювання освітнього середовища початкової школи необхідно вирішувати на державному рівні, переглянувши відповідні вимоги до шкільних приміщень, класних кімнат, обладнання, технічних засобів. Необхідні сучасні вимоги до оснащення кабінетів початкових класів, де будуть передбачені варіативні меблі, центри усамітнення, ігрові куточки, міні-лабораторії тощо.

Висновки.

Школа зі здоров'язбережувальним освітнім середовищем – це освітній заклад, де забезпечується рівновага між адаптивними можливостями організму дитини і середовищем, що постійно змінюється. Це педагогічна система, в якій діють методики забезпечення психолого-медико-соціального супроводу учнів на кожному віковому етапі, постійна діагностика стану здоров'я і заходи щодо формування здорового способу життя школяра, методики включення учнів у здоров'язбережувальну діяльність, способи формування особистих концепцій здоров'я, вироблення умінь, що відносяться до саморегуляції емоційних станів, самоконтролю в стресових ситуаціях.

Особливі вимоги висуваються до педагога, який повинен бути ширим, емпатійним, відвертим у своїх стосунках з учнями, позитивно ставитись до дітей. У

зв'язку з цим стає важливою спеціально організована підготовка педагога, який умітиме змоделювати освітнє середовище, де всі учасники начально-виховного процесу відчуватимуть захищеність, емоційний комфорт, задоволеність основних потреб, зберігатимуть і зміцнюватимуть своє здоров'я.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці науково-методичного супроводу формування готовності вчителів початкових класів до моделювання освітнього середовища, поліпшенні якості професійної підготовки вчителів в системі післядипломної педагогічної освіти.

Література

1. Базарный В. Ф. Здоровые дети – будущее нации / В. Ф. Базарный // Народное образование. – 2013. – №2. – С. 15-20.
2. Власенко В. А. Оценка: цена и ценность... / В. А. Власенко // Народное образование. – 2012. – №5. – С. 208-213.
3. Водолазська Т. В. Моделювання освітнього середовища початкової школи / Т. В. Водолазська // Постметодика. – 2010. – №5 (96). – С. 52-57.
4. Водолазська Т. В. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища / Т. В. Водолазська // Постметодика. – 2012. – №5 (108). – С.13-17.
5. Водолазська Т. В. Просторово-предметне середовище початкової школи та його вплив на якість навчання / Т. В. Водолазська // Постметодика. – 2012. – №2 (105). – С. 26-30.
6. Дерій І. Наука про емоції: коли починати вивчати? / І. Дерій // Освіта Полтавщини. – 2011. – №23-24. – С. 35-37.
7. Дудко С. Г. Здоров'язберігаючі технології в освітньому середовищі початкових класів / С. Г. Дудко // Постметодика. – 2010. – №5 (96). – С. 45-47.
8. Заир-Бек Е. С. Понятие «образовательная среда школы» и подходы к ее оцениванию в современных исследованиях / Е. С. Заир-Бек // Постметодика. – 2012. – №2(105). – С. 7-11.
9. Карапузова Н. Д. Педагогічна ергономіка: створення комфортного та безпечного навчального середовища у початковій школі / Н. Д. Карапузова, Є. А. Починок, В. М. Помогайбо // Постметодика. – 2012. – №5. – С. 8-12.
10. Куваева Я. В. Архитектура школы будущего: среда обучения / Я. В. Куваева // Народное образование. – 2011. – №9. – С. 41-46.
11. Ляпота Л. О. Формування графічних навичок письма у зошиті в одну лінію: Методичний посібник / Л. О. Ляпота, О. М. Штанько. – Полтава : ПОППО, 2009. – 212 с.
12. Мануйлов Ю. С. Средовой поход в воспитании / Ю. С. Мануйлов. – Кустанай : МЦСТ, 1997. – 224 с.
13. Сергеев С. Ф. Психологическая безопасность в образовательной среде / С. Ф. Сергеев, В. А. Якунин // Народное образование. – 2012. – №6. – С. 163-169.
14. Depondt L. Een doos vol gevoelenz / L. Depondt, M. Kog, J. Moons. – Leuven. : Centrum Voor, 2008. – 96 p.
15. Murray J. P., Wenger A. F. Z., Downes E. A., Terrazas S. B. Educating health professionals in low-resource countries: a global approach. New York, NY: Springer Publishing Company. 2011. – 120 p.
16. Wilson B. Metaphors for instruction: Why we talk about learning environments // Educational Technology, 1995. Vol.35(5), pp. 25-30.

References:

1. Bazarny V. F. *Narodnoie obrazovanie* [People's Education], 2013, vol.2, pp.15-20.
2. Vlasenko V. A. *Narodnoie obrazovanie* [People's Education], 2012, vol.5, pp.208-213.
3. Vodolazska T. V. *Postmetodyka* [Post method], 2010, vol.5, pp.52-57.
4. Vodolazska T. V. *Postmetodyka* [Post method], 2012, vol.5, pp.13-17.
5. Vodolazska T. V. *Postmetodyka* [Post method], 2012, vol.2, pp.26-30.
6. Derij I. *Osvita Poltavshchiny* [Education of Poltava land], 2011, vol.23-24, pp. 35-37.
7. Dudko S. H. *Postmetodyka* [Post method], 2010, vol.5, pp.45-47.
8. Zair-Bek Ye. S. *Postmetodyka* [Post method], 2012, vol.2, pp.7-11.
9. Karapuzova N. D., Pochinok Ye. A., Pomohaybo V. M. *Postmetodyka* [Post method], 2012, vol.5, pp.8-12.
10. Kuvayeva Ya. V. *Narodnoie obrazovanie* [People's Education], 2011, vol.9, pp. 41-46.
11. Liapota L. O. Shtan'ko O. M. *Formuvannia hrafichnikh navichok pis'ma u zoshiti v odnu liniuu* [Skill Formation of Writing in a Single-Line Copybook], Poltava, POIPPO, 2009, 212 p.
12. Manuylov Yu. S. *Sredovoj podkhod v vospitanii* [Milieu Approach in Education], Kostanay, MCST, 1997, 224 p.
13. Sergeev S. F., Yakunin V. A. *Narodnoie obrazovanie* [People's Education], 2012, vol.6, 163-169 pp.
14. Depondt L., Kog M., Moons J. *Een doos vol gevoelenz*. Leuven, Centrum Voor, 2008, 96 p.
15. Murray J. P., Wenger A. F. Z., Downes E. A., Terrazas S. B. *Educating health professionals in low-resource countries: a global approach*. New York, NY: Springer Publishing Company. 2011, 120 p.
16. Wilson B. Metaphors for instruction: Why we talk about learning environments. *Educational Technology*, 1995, vol.35(5), pp. 25-30.

Информация об авторе:

Водолазская Татьяна Владимировна: ORCID: 0000-0002-9953-2802; vodolazskaja@rambler.ru; Полтавский областной институт последипломного педагогического образования имени М.В. Остроградского; ул. Октябрьская, 64, г. Полтава, 36029, Украина

Information about the author:

Vodolazska T.V.: ORCID: 0000-0002-9953-2802; vodolazskaja@rambler.ru; M. V. Ostrogradsky Poltava Regional In-Service Teacher Training Institute; Oktyabrskaya str., 64, Poltava, 36029, Ukraine

Цитуйте цю статтю як: Водолазська Т.В. Перспективи формування здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 2 – С. 15-19. doi:10.6084/m9.figshare.923509

Cite this article as: Vodolazska T.V. Prospects of forming health-saving educational environment of elementary school. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*, 2014, vol.2, pp. 15-19. doi:10.6084/m9.figshare.923509

Электронная версия этой статьи является полной и может быть найдена на сайте: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive.html>

The electronic version of this article is the complete one and can be found online at: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/arhive-e.html>

Эта статья Открытого Доступа распространяется под терминами Creative Commons Attribution License, которая разрешает неограниченное использование, распространение и копирование любыми средствами, обеспечивающими должное цитирование этой оригинальной статьи (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.ru>).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/deed.en>).

Дата поступления в редакцию: 02.12.2013 г.
Опубликовано: 28.12.2013 г.

Received: 02.12.2013
Published: 28.12.2013